

INFORMÁCIÓK

Jelentés az MTA Pedagógiai Bizottsága Neveléstörténeti Albizottsága tevékenységéről (1996-1999)

Az 1996-os év, a magyar iskola millenniumának éve rendhagyó és mozgalmas időszak volt az albizottság tevékenységében: tagjai a legváltozatosabb formában vállaltak szerepet a millenniumi eseményekben, rendezvényekben (előadás, publikáció, kiállítások, konferenciák szervezése stb.); az albizottság hagyományosnak tekinthető tevékenysége szünetelt, az aktuális kérdésekről az egyes rendezvényekhez kapcsolódó ad hoc megbeszéléseken esett szó.

1997/99-ben visszaállt a régi rend, miszerint az első ülés (február-március) az előző évi munka értékelése, valamint az éves munkaterv és a hozzá kapcsolódó időszaki kérdések megvitatása, a második (május-június) pedig a „külső” érdeklődők fakultatív részvételével szervezett, esetenként nemzetközi kitekintést is kínáló továbbképzési-módszertani jellegű megbeszélés. 1997-ben: a millenniumi rendezvények értékelése, az OPKM múzeumi tevékenységének megismerése, valamint kutatás-módszertani kérdések; 1998-ban és 1999-ben: az európai neveléstörténeti kutatások új irányai (a német *Tenorth*, illetve a belga-flamand *Depape* professzor közreműködésével), továbbá az elmúlt évek hazai neveléstörténeti irodalmának tematikus áttekintése (a millennium irodalma, neveléstörténeti tankönyveink, a gyermekkor-történet, valamint a társadalomtörténeti-oktatáspolitikai-történeti jellegű neveléstörténeti kutatások) szerepelt a napirenden.

Az őszi program a hagyományos regionális konferenciák jegyében szerveződött. 1997-ben Pécsen a dél-dunántúli megyékben (Baranya, Somogy, Tolna és Zala) folyó nevelés- és művelődéstörténeti kutatásokat tekintették át, illetve a régió kutatói mutatták be legújabb eredményeiket. Az 1998-ra tervezett egri észak-magyarországi konferencia – technikai-szervezési okokból – elmaradt, viszont közreműködtünk a tatabányai Szakoktatás-történeti konferencia előkészítésében és megszervezésében.

A téli program – az MPT Neveléstörténeti Szakosztályával karöltve – a hagyományos központi felolvasó ülések megszervezése. 1997-ben az év jelentősebb neveléstörténeti évfordulóihoz (*Melanchton*, *Brassai*, *Schneller*, *Prohászka* stb.), 1998-ban az 1848/49-es forradalom- és szabadságharc 150., valamint Budapest székesfőváros egyesülésének 125. évfordulójához kapcsolódó előadások hangzottak el. Az 1999-es felolvasó ülés ismét a jubileumok jegyében zajlott (az 1599-es jezsuita iskolai szabályzat, *Kant*, a 150 éves *Entwurf*, az 1924-es középiskolai törvény stb.)

Jelentős eredményként könyvelhetjük el, hogy – részben az Iskolatörténeti Emlékbizottság anyagi forrásaiból, részben a Művelődési és Közoktatási Minisztérium támogatásával, az OPKM gondozásában – 1996-ban megjelenhetett a Neveléstörténeti Füzetek 13–16. száma, amelyekben az előző évek albizottsági rendezvényein elhangzott előadások kerültek közlésre:

Adatok Dél-Magyarország iskolaügyének történetéből (Szeged, 1991.). Budapest 1996.

13. A zsidó iskolaügy története Magyarországon (Budapest, 1994.). Budapest 1996.

14. Iskolatörténet-iskolakultúra-neveléstörténeti kutatások (Veszprém, 1992., Debrecen, 1993.) Budapest 1996.

15. Állam-egyház-iskola. (Budapest, 1993.) Budapest 1996.

Megjelent továbbá az 1995-ben Veszprémben, illetve 1996-ban a Magyar Tudományos Akadémián szervezett millenniumi neveléstörténeti konferenciák anyaga:

– Neveléstörténet és neveléstörténet-írás. Budapest 1996. OPKM

– Iskola a magyar társadalom történetében. Budapest 1997. OPKM. (2000-ben második kiadása is.)

A köteteket *Balogh László*, albizottságunk tagja szerkesztette.

Információk

A millenniumról összefoglaló értékelés jelent meg – Kelemen Elemér (1997): Ezeréves a magyar iskola. Beszámoló az iskolatörténeti évforduló rendezvényeiről, eseményeiről. *Új Pedagógiai Szemle*, 47. 3. sz. 81–93. o.

Az albizottság irányításával és közreműködésével megvalósult, korábban sikeres publikációs tevékenység azonban sajnálatos módon megtört. 1997 óta – anyagi okokból – szünetel a szakmai közvélemény folyamatos tájékoztatását szolgáló Neveléstörténeti Tájékoztató, valamint – átmenetileg – megtorpant a Neveléstörténeti Füzetek című sorozat kiadása. A Magyar Pedagógiában rendelkezésünkre álló közlési lehetőség ezt csak részlegesen és töredékesen pótolhatja. A helyzet a közelmúltban kedvezően változott: az Oktatási Minisztérium anyagi támogatása – a Neveléstörténeti Füzetek sorozatában – megjelent az 1997-1998. évi konferenciák előadásainak kötete és a – sorozat 18. füzeteként – megjelenés előtt áll az 1999. évi felolvasó ülés teljes anyaga, kiegészítve az MTA Pedagógiai Bizottsága által 1999 decemberében szervezett *Zibolen* emlékülés előadásával.

Jó hír az is, hogy az OPKM múzeumi részlegének elhelyezésével albizottságunknak állandó otthona van rendezvényei lebonyolításához a Könyves Kálmán körüti épületben, amit kiegészít az ELTE Tanárképző Főiskolai Karának hagyományos vendégszeretete a Markó utcában a decemberi felolvasó ülések alkalmából.

További terveink az eddigi tevékenység tervszerű folytatását célozzák. A 2000. évi programban pl. egy október elejére tervezett nemzetközi neveléstörténeti konferencia („A neveléstudomány Közép-Európában, a Tatabányán megrendezésre kerülő tanügyigazgatás-történeti konferencia (2000 augusztus vége) és a szokásos decemberi felolvasóülés kapott helyet.

Áttekintés a hazai neveléstörténeti kutatásokról¹

Az MTA Pedagógiai Bizottsága neveléstörténeti albizottsága nem rendelkezik közvetlen, főképpen nem anyagi eszközökkel a hazai neveléstörténeti kutatások befolyásolására. Hatása közvetett: szakmai konferenciák, kutatói fórumok, nemzetközi kapcsolatok szervezésével, esetenként – más intézményekkel, szervezetekkel közösen – kiadványai útján fejt ki meglehetősen korlátozott hatását.

Beszámolómat a fontosabb hazai neveléstörténeti műhelyek aktuális tájékoztatására építettem, s a kutatási témák hazai és nemzetközi jelentőségének megfelelően igyekeztem súlypontosítani. Az anyag szerkezeti felépítése: az egyes intézményekben, műhelyekben folyó kutatás(ok) rövid leírása, a kutatás témavezetője(i) a kutatómunka esetleg külső forrásai és a produktumok jellege. A fontosabb könyvészeti adatokat a mellékelt bibliográfia tartalmazza.

Kiemelendő, hogy a tárgyidőszakban megjelent *Pedagógiai lexikon* (1997. Keraban, Budapest) a hazai neveléstörténeti kutatásoknak is jelentős produktuma, az elmúlt évek egyéni teljesítményeinek összegzése és szintézise egyben, amelyben a teljes szakma szerepet, feladatot vállalt. (Szakszerkesztők: *Horánszky Nándor* és *Pukánszky Béla*.)

1. Eötvös Loránd Tudományegyetem, Budapest

1.1. BTK–TTK

- A XIX–XX. századi magyarországi oktatáspolitikai története: oktatáspolitikusok, oktatáspolitikai koncepciók.
- (Mann Miklós: – OTKA-támogatás. – Monográfiák, tanulmányok, hazai konferenciák.)
- A XIX–XX. századi magyar pedagógiai sajtó oktatáspolitikai-történeti szempontú elemzése (*Mann Miklós – Szabolcs Éva* – Pro Cultura-támogatás. – Monográfiák, előadások.)
- Budapest főváros iskoláügye a XIX–XX. században (*Mann Miklós* – OTKA-támogatás – Monográfiák, tanulmányok, hazai konferenciák.)
- Gyermekkor – történeti kutatások (*Szabolcs Éva* – Tanulmányok, hazai és nemzetközi konferenciák.)

¹ Az áttekintés 1999 nyarán az MTA Pedagógiai Bizottságának felkérésére készült; néhány adattal frissen egészítettem ki.

Információk

1.2. Egyetemi Könyvtár

A külföldi magyar egyetemjárás újkori története

(Szögi László és munkatársai – OTKA, Pro Cultura és egyéb alapítványi támogatások. – Monográfiák, hazai és nemzetközi konferenciák.)

1.3. Tanárképző Főiskolai Kar

A magyar neveléstudomány fejlődéstörténete a kezdetektől 1948-ig (Németh András és munkatársai – más hazai felsőoktatási intézmények kutatói. – OTKA-támogatás: 1995–1998; 1999–2002.– Tanulmányok, hazai és nemzetközi konferenciák; nemzetközi együttműködés: Humboldt Egyetem, Berlin).

A reformpedagógia és az iskolai alternativitás főbb irányzatainak és modelljeinek történeti, pedagógiai-pszichológiai vizsgálata (Németh András és munkatársai, más hazai felsőoktatási intézmények kutatói. – OTKA: 1993–1995., 1996–2000; PSzM: 1993; MKM–KFF: 1995–1997. – Monográfia, tanulmányok, hazai és nemzetközi konferenciák; nemzetközi együttműködés. Giessen, Flensburg).

Egy sajátos reformpedagógiai irányzat, a Landerziehungsheim mozgalom történeti vizsgálata (Mikonya György és munkatársai – OTKA: 1998–2001).

Keresztény értékek a pedagógusképzésben: a felekezeti pedagógusképzés történeti alakulása (Németh András, Kotschy Andrásné – FKFP-támogatás: 1997– hazai és nemzetközi együttműködés keretében).

Pedagógiaelmélet Magyarországon a felvilágosodás idején és a reformkorban, 1777–1849 (Fehér Katalin – MFKA: 1995–1997; Pro Cultura: 1996. OTKA: 1998–2001; FKFP: 1999–2000. – Monográfiák, tanulmányok, hazai és nemzetközi konferenciák).

2. József Attila Tudományegyetem, Szeged

– *A tanárképzés és a pedagógiai tárgyak oktatásának története a kolozsvári –szegedi egyetemen* (Pukánszky Béla, Kékes Szabó Mihály – OTKA-támogatás: 1995–1999. – Monográfia, tanulmányok, hazai és nemzetközi konferenciák).

– *Magyar gyermekkor-történeti emlékek feltárása és feldolgozása* (Pukánszky Béla, más – külső – intézmények munkatársai FKFP: 1997–1999.; OTKA: 1999–2002. – várható eredmények: tantervi-tankönyvi objektiválódás, hazai és nemzetközi konferenciák).

3. Janus Pannonius Tudományegyetem, Pécs

– *A neveléstörténeti kutatás és oktatás megújítására irányuló munkálatok: művelődés- és neveléstörténeti aspektusok, a helytörténeti kutatások integrációja, új ismerethordozók* (Ambrusné Kéri Katalin és munkatársai. – Tanulmányok, szöveggyűjtemények; hazai és nemzetközi konferenciák).

– *Egyetemes neveléstörténeti kutatások: spanyol neveléstörténet, az iszlám neveléstörténet; Oroszország neveléstörténete* (Ambrusné Kéri Katalin és munkatársai – TEMPUS-, MÖB-támogatás- Tankönyvek, szöveggyűjtemények, hazai és nemzetközi konferenciák).

4. Kossuth Lajos Tudományegyetem, Debrecen

– *A protestáns iskolakultúra története Erdélyben és Magyarországon* (Bajkó Mátyás és munkatársai – Alapítványi források – Monográfiák, tanulmányok; hazai és nemzetközi konferenciák).

5. Kodolányi János Főiskola, Székesfehérvár

– *A XIX–XX. századi magyar oktatáspolitikai története, tanügyigazgatás-történet; az állam és az egyház iskolautügyi kapcsolatának története* (Nagy Péter Tibor – OTKA-támogatás: 1995–1998.; 1997–2000. – Monográfiák, tankönyvek; hazai és nemzetközi konferenciák).

6. Budapesti Tanítóképző Főiskola, Budapest

- *Az oktatási törvényhozás története Magyarországon a XIX-XX. században* (Kelemen Elemér – OTKA: 1998–2001. – Tanulmányok, hazai konferenciák; várható eredmény: monográfia).
 - *Állam, iskola, politika a XX. században* (Donáth Péter – OTKA: 1998–2001. – Monográfia, tanulmányok, hazai konferenciák).
7. Jelentős, főleg helyi intézményi és alapítványi forrásokra támaszkodó, elsősorban helytörténeti jellegű neveléstörténeti kutatómunka folyik számos **tanító- és óvóképző**, valamint **tanárképző főiskolán**, így például a nyíregyházi Bessenyei György Tanárképző Főiskolán, az egri Eszterházy Károly Tanárképző Főiskolán, a szombathelyi Berzsenyi Dániel Tanárképző Főiskolán, a sárospataki Comenius Tanítóképző Főiskolán, a kaposvári Csokonai Vitéz Mihály Tanítóképző Főiskolán, a debreceni Kölcsey Ferenc Református Tanítóképző Főiskolán stb.
 8. A hazai neveléstörténeti kutatómunka meghatározó hazai bázisintézményévé fejlődött az elmúlt években az **Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum**, egyrészt a neveléstörténeti forrás-kutatás és –kiadás, egyáltalán a neveléstörténeti kiadói tevékenység vonatkozásában (Neveléstörténeti katalógusok, bibliográfiák; A magyar neveléstörténet forrásai, valamint a Neveléstörténeti Füzetek című kiadvány-sorozatok, egyéb kötetek, monográfiák, Neveléstörténeti Tájékoztató stb.), másrészt a tárgyi emlékek feltárását, feldolgozását, illetve kiállítását szervezi – korszakos – pedagógiai múzeumi tevékenység keretében.
 9. Fontos neveléstörténeti műhely – a tantervelmélet történeti alapjainak feltárásával és az eredmények rendszeres közlésével – az **Országos Közoktatási Intézet** (Horánszky Nándor szerk.: *A tantervelmélet forrásai*” c. kiadványsorozat).

10. Oktatókutató Intézet

- *A Magyar felsőoktatás története a XIX-XX. században* (Ladányi Andor – OTKA, intézményi források – Monográfia, tanulmányok – Hazai konferenciák.)
11. A közelmúlt és a jelen hazai neveléstörténeti kutatásainak áttekintésekor nem hagyhatjuk említés nélkül azokat az **egyéni teljesítményeket** sem, amelyek mögött nem – vagy csak részben – áll intézményi háttér, anyagi forrásukat önerő vagy egyéb, többnyire különféle pályázati támogatások jelentik. Ebben a vonatkozásban elsősorban *Mészáros István* színtézis-teremtő munkásságát, valamint *Felkai László* legújabb munkáit kell kiemelnünk.
 12. Az elmúlt években – az **Albizottság**, illetve a **Magyar Pedagógiai Társaság Neveléstörténeti Szakosztálya** által szervezett – jelentősebb regionális, illetve központi neveléstörténeti konferenciák előadásai a 8. pontban említett sorozatban (Neveléstörténeti Füzetek), illetve önálló tanulmánykötetekben láttak napvilágot (Neveléstörténet, neveléstörténet-írás, 1995. Veszprém; - Iskola a magyar társadalom történetében, 1996. Budapest).

Kelemen Elemér
a Neveléstörténeti Albizottság elnöke